

УДК 343.791

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.2.12>

ПРО МОЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СТ. 209 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В РЕДАКЦІЇ ВІД 16 СІЧНЯ 2003 РОКУ ПІСЛЯ НАБРАННЯ ЧИННОСТІ НОВОЇ РЕДАКЦІЇ ЦЬОЇ СТАТТІ ВІД 6 ГРУДНЯ 2019 РОКУ

Берзін П.С.,

доктор юридичних наук, професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права КНУ імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0003-4146-7910>

Волинець Р.А.,

доктор юридичних наук, професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права КНУ імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0002-8134-8572>

Берзіна А.Б.,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри судової медицини та медичного права НМУ ім. О.О. Богомольця
Anzhela.kasumova@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9885-309X>

Берзін П.С., Волинець Р.А., Берзіна А.Б. Про можливість застосування ст. 209 Кримінального кодексу України в редакції від 16 січня 2003 року після набрання чинності нової редакції цієї статті від 6 грудня 2019 року.

У статті аналізуються особливості співвідношення різних редакцій ст. 209 КК – від 16 січня 2003 року та від 6 грудня 2019 року, а також зміст складів кримінального правопорушення, які передбачались цими редакціями ст. 209 КК. З'ясовується “обсяг” кримінальної протиправності кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року. Обґрунтовується, що нова редакція ст. 209 КК від 6 грудня 2019 року передбачає більш широкий зміст (обсяг) відповідного елемента складу кримінального правопорушення, ніж предмет тих самих дій, передбачений попередньою редакцією цієї статті КК від 16 січня 2003 року. Крім цього, доводиться, що змінений механізм легалізації (відмивання) майна, передбачений ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року, порівняно з механізмом легалізації (відмивання) за попередньою редакцією ст. 209 КК від 16 січня 2003 року, є більш широким за своїм змістом (обсягом). Розглядається фактична ситуація, коли діяння, яке було кваліфіковане за ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року до набрання чинності новою редакцією цієї статті КК від 6 грудня 2019 року, але після цього ст. 209 КК була викладена у новій редакції. Для правової оцінки цієї ситуації здійснюється наукове тлумачення ч. 2 ст. 4 КК та визначаються особливості застосування ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року залежно від тлумачення ч. 2 ст. 4 КК. З'ясовується чи можна застосовувати ультраактивну дію ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року, якщо вона включає законодавчі положення, одні з яких поліпшують, а інші – погіршують становище особи, якій інкримінується ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року. Робиться висновок, що дія «закону про кримінальну відповідальність» має пов'язуватись з його чинністю згідно з негайною (прямою) та перспективною дією, ретроактивною дією ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року, ультраактивною дією ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року. Обґрунтовується неможливість “комбінованого” варіанту застосування ч. 3 ст. 209 в редакції від 16 січня 2003 року та ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року.

Ключові слова: легалізація, відмивання, майно, одержання, злочинний шлях, кримінальне правопорушення.

Berzin P.S., Volynets R.A., Berzina A.B. About the possibility of applying Art. 209 of the Criminal Code of Ukraine in the version dated January 16, 2003 after the new version of this article entered into force on December 6, 2019.

The article analyses the peculiarities of the ratio of different editions of Art. 209 of the Criminal Code - dated January 16, 2003 and December 6, 2019, as well as the content of the elements of a criminal offense, which were provided for by these revisions of Art. 209 of the Criminal Code. The “extent” of the criminal illegality of the criminal offense provided for in Art. 209 of the Criminal Code as amended on January 16, 2003. It is determined that in Art. 209 of the Criminal Code, dated January 16, 2003, one of the alternative types of actions constituting “legalization (laundering) of income” should be considered “committing a financial transaction or transaction with funds or other property”, and in Art. 209 of the Criminal Code in the version of December 16, 2019, the content of “legalization (laundering) of property” separate alternative varieties of “acquisition, possession, use, disposal of property” (one of such varieties in Article 209 of the Criminal Code in the version of December 16, 2019 is “invalidity”). financial transaction, execution of a transaction with such property”).

It is justified that the new edition of Art. 209 of the Criminal Code in the version dated December 6, 2019 provides for a broader content (scope) of the relevant element of the criminal offense than the subject of the same actions provided for by the previous version of this article of the Criminal Code of January 16, 2003. In addition, it is proved that the changed mechanism of legalization (laundering) of property provided for in Art. 209 of the Criminal Code in the version dated December 6, 2019, compared to the mechanism of legalization (laundering) according to the previous version of Art. 209 of the Criminal Code dated January 16, 2003, is broader in its content (scope). The actual situation is under consideration, when the act, which was qualified under Art. 209 of the Criminal Code as amended from January 16, 2003 until the new version of this article of the Criminal Code entered into force on December 6, 2019, but after this Article 209 of the Criminal Code was presented in a new version. For the legal assessment of this situation, a scientific interpretation of Part 2 of Art. 4 of the Criminal Code and the specifics of the application of Art. 209 of the Criminal Code as amended on January 16, 2003, depending on the interpretation of Part 2 of Art. 4 of the Criminal Code. It is being clarified whether it is possible to apply the ultraactive effect of part 3 of Art. 209 of the Criminal Code in the version dated January 16, 2003, if it includes legislative provisions, some of which improve, and others worsen, the situation of the person who is indicted under Part 3 of Art. 209 of the Criminal Code as amended on January 16, 2003. It is concluded that the effect of the “law on criminal responsibility” should be related to its validity in accordance with the immediate (direct) and prospective effect, retroactive effect of Art. 209 of the Criminal Code as amended on December 6, 2019, with the ultra-active effect of Art. 209 of the Criminal Code as amended on January 16, 2003. The impossibility of the “combined” option of applying part 3 of Art. 209 as amended on January 16, 2003 and Part 3 of Art. 209 of the Criminal Code as amended on December 6, 2019.

Key words: legalization, laundering, property, obtaining, criminal way, criminal offense.

Постановка проблеми потребує виділення двох основних моментів: 1) згідно з п. 6 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року ст. 209 КК була викладена у новій редакції; 2) у новій редакції ст. 209 КК від 6 грудня 2019 року були змінені ознаки складів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, що передбачались у ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року. Відтак, наявність нового «набору» ознак в юридичній конструкції основного складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК, дозволяє зробити висновок, що в новій редакції ч. 1 ст. 209 КК від 6 грудня 2019 року визначено новий вид кримінального правопорушення з іншим юридичним складом, ніж у ч. 1 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року.

З урахуванням цього **метою** даної статті є з'ясування можливостей застосування ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року після того, як нова редакція цієї статті КК від 6 грудня 2019 року набрала чинності, а також виділення фактичної ситуації, пов'язаної із з'ясуванням можливості застосування ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року.

Виклад основного матеріалу. По-перше, у ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року діяння, що безпосередньо утворювало передбачену цією редакцією ст. 209 КК “легалізацію (відмивання) доходів”, пов'язувалось з “вчиненням фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном” як одним із альтернативних різновидів діянь, що утворювали “легалізацію (відмивання) доходів”.

У новій редакції ст. 209 КК від 16 грудня 2019 року також передбачені діяння у вигляді “здійснення фінансової операції, вчинення правочину з таким майном”, які є **альтернативними різновидами** “набуття, володіння, використання, розпорядження майном” так які у поєднанні з іншими різновидами такого “набуття, володіння, використання, розпорядження майном” утворюють зміст “легалізації (відмивання) майна”. Отже, в новій редакції ст. 209 КК відбулось розширення альтернативних різновидів легалізації (відмивання) майна. Зокрема, у змісті такої легалізації законодавець передбачив як родову ознаку “набуття, володіння, використання, розпорядження майном” та побудував її зміст виходячи із декількох альтернативних різновидів, у тому числі “... у тому числі здійснення фінансової операції, вчинення правочину з таким майном”.

У ч. 1 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року хоча і передбачене “вчинення дій, спрямованих на приховування, маскуванню походження”, але, на відміну від ч. 1 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року, їх предметом є “майно, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом”, у той час як у ч. 1 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року предметом “дій, спрямованих на приховування та маскуванню незаконного походження” називалось “майно, одержане внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння”. Таким чином, предметом передбачених ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року “дій, спрямованих на приховування та маскуванню незаконного походження” вважалося **“майно, одержане внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння”** (...), а предметом передбачених ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року “дій, спрямованих на приховування та маскуванню незаконного походження” є **“майно, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом”**.

При співвідношенні таких предметів слід враховувати їх відмінний характер, що проявляється у наступному. Поняття **“майно, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом”** передбачає наявність таких способів одержання майна, що пов’язані з “одержанням прямо чи опосередковано внаслідок вчинення злочину” (див. п. 23 ч. 1 ст. 1 Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” від 6 грудня 2019 року). Натомість поняття “майно, одержане внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння” (ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року) слід було пов’язувати принаймні з наявністю двох загальних ознак поняття злочину, передбачених у ч. 1 ст. 11 КК в редакції від 5 квітня 2001 року, – суспільною небезпечністю та протиправністю (інші ознаки загального поняття злочину, пов’язані з винуватістю та караністю, у зміст майна, одержаного внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, не включались). Останнє підтверджується вимогами п.п. 1, ч. 1 ст. 1 Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму” від 28 листопада 2002 року (на сьогодні втратив чинність) та п. 1 примітки до ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року, які враховувались при з’ясуванні ознак “майна, одержаного внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння”.

Отже, поняття майна, одержаного “прямо чи опосередковано внаслідок вчинення злочину” (п. 23 ч. 1 ст. 1 Закону від 6 грудня 2019 року) **за своїм обсягом є ширшим** ніж поняття майна, одержаного “внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння”. Тобто **за відмінною ознакою предмета “дій, спрямованих на приховування, маскуванню походження” нова редакція ст. 209 КК від 6 грудня 2019 року передбачає більш широкий зміст (обсяг) відповідного елемента складу кримінального правопорушення, ніж предмет тих самих дій, передбачений попередньою редакцією цієї статті КК від 16 січня 2003 року.**

По-друге, у попередній редакції ст. 209 КК від 16 січня 2003 року був обов’язковим компонентом “легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом” був так званий предикатний злочин, який у ч. 1 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року визначався як “вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів”, внаслідок якого здатні утворюватися кошти або майно. Як вже зазначалось, вказівки на злочинний характер такого утворення в попередній редакції ст. 209 КК від 16 січня 2003 року передбачено не було. Проте нова редакція ст. 209 КК від 6 грудня 2019 року взагалі наявності такого обов’язкового компоненту легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, як предикатний злочин не передбачає (у ч. 1 ст. 209 КК редакції від 6 грудня 2019 року вказується лише на те, що мають бути встановлені фактичні обставини, що свідчать про злочинний характер походження майна). У зв’язку з цим злочинний характер походження майна так би мовити “переводиться” у властивості (у зміст ознак) основного діяння, а друге діяння (раніше вчинений предикатний злочин, наявність якого передбачалась поперед-

ньою редакцією ст. 209 КК від 16 січня 2003 року) взагалі був виключений із нової редакції ст. 209 КК від 6 грудня 2019 року та не був включений до змісту **зміненого механізму легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом**.

Отже, змінений механізм такої легалізації (відмивання) майна, передбачений ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року, порівняно з механізмом легалізації (відмивання) за попередньою редакцією ст. 209 КК від 16 січня 2003 року, **є більш широким за своїм змістом (обсягом)**.

По-третє, у попередній редакції ст. 209 КК від від 16 січня 2003 року була відсутня конкретизація спеціальних ознак суб'єкта. Проте в ч. 1 ст. 209 КК від 6 грудня 2019 року законодавець конкретизував такі спеціальні ознаки суб'єкта такої легалізації (відмивання) майна, визначивши такого суб'єкта, як "особу, яка знала або повинна була знати, що таке майно прямо чи опосередковано, повністю чи частково одержано злочинним шляхом". Іншими словами, у диспозиції ч. 1 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року (порівняно з попередньою редакцією ст. 209 КК) з'явилися нові ознаки такого елемента складу кримінального правопорушення, як **суб'єкт кримінального правопорушення**.

Таким чином, **змінений законодавцем механізм легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом**, за новою редакцією ст. 209 КК від 6 грудня 2019 року передбачає інший (новий) специфічний зміст юридичних конструкцій такого легалізації (відмивання), який не був властивий механізму легалізації (відмивання) майна за редакцією ст. 209 КК від 16 січня 2003 року та, зрештою, вказує на **побудову законодавцем іншого (нового) специфічного змісту такої легалізації (відмивання) як кримінального правопорушення іншого виду [1, с. 65-69]**, ніж кримінальне правопорушення, передбачене ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року, а саме:

1) наявність "майна, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом", що **за своїм обсягом є ширшим** ніж поняття майна, одержаного "внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння" за попередньою редакцією цієї статті КК. На цій підставі можна вважати, що нова редакція ст. 209 КК від 16 грудня 2019 року, яка (порівняно з редакцією ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року) передбачає інший вид легалізації (відмивання) майна, **встановлює кримінальну протиправність діяння та певним чином погіршує становище особи** (ч. 2 ст. 5 КК) порівняно з попередньою редакцією ст. 209 КК від 16 січня 2003 року;

2) новий (змінений) зміст (обсяг) механізму легалізації (відмивання) майна, який порівняно з механізмом легалізації (відмивання) за попередньою редакцією ст. 209 КК від 16 січня 2003 року, **є більш широким**. Це також вказує на те, що нова редакція ст. 209 КК від 6 грудня 2019 року передбачає ознаки іншого виду легалізації (відмивання) майна, які **пов'язані із встановленням кримінальної протиправності діяння, погіршуючи її становище** (ч. 2 ст. 5 КК) порівняно з редакцією ст. 209 КК від 16 січня 2003 року;

3) конкретизовані ознаки суб'єкта легалізації (відмивання) майна, які були відсутні у попередній редакції ст. 209 КК від 16 січня 2003 року. Зрештою, це вказує на те, що ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року передбачає ознаки іншого виду легалізації (відмивання) майна, які **пов'язані із встановленням кримінальної протиправності діяння та певним чином погіршують становище особи** (ч. 2 ст. 5 КК) порівняно з редакцією ст. 209 КК від 16 січня 2003 року;

4) частина специфічного змісту юридичних конструкцій легалізації, передбаченого ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року, взагалі не увійшли до змісту юридичних конструкцій, передбачених у редакції ст. 209 КК від 6 грудня 2019 року (див. вище, зокрема, про змінений механізм легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом), що дозволяє вважати передбачену ст. 209 КК від 6 грудня 2019 року легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, кримінальним правопорушенням іншого (нового) виду порівняно з кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року.

Проміжні висновки: 1) законодавець у новій редакції ст. 209 КК від 6 грудня 2019 року змінив зміст легалізації (відмивання) майна, передбачивши у цій статті КК нові специфічні ознаки складів такої легалізації, яких (ознак) не було передбачено в ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року; 2) ознаки такої легалізації (відмивання) майна, передбачені ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року, можна вважати частково декриміналізованими та такими, що не увійшли до змісту іншого (нового) виду легалізації (відмивання) майна, передбаченого ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року, що вказує на неможливість їх ставлення у вину особі після зміни редакції ст. 209 КК Законом від 6 грудня 2019 року; 3) на підставі ч. 2 ст. 5 КК нова редакція ст. 209 КК не має зворотної дії в часі, оскільки передбачення законодавцем у новій редакції ст. 209 КК від 6 грудня 2019 року іншого (нового) виду

легалізації (відмивання) майна пов'язане з встановленням кримінальної протиправності діяння та погіршує становище особи [1, с. 70-71].

Виходячи з викладеного, можна виділити **фактичну ситуацію**, коли діяння, яке було кваліфіковане за ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року до набрання чинності новою редакцією цієї статті КК від 6 грудня 2019 року, але згодом – згідно з п. 6 розділу X “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” від 6 грудня 2019 року – **ст. 209 КК була викладена у новій редакції**. Для відповіді про можливість застосування на підставі ч. 2 ст. 4 КК та після набрання чинності названим Законом від 6 грудня 2019 року застосовувати при кваліфікації ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року, якщо цим Законом від 6 грудня 2019 року була викладена у новій редакції ст. 209 КК, слід з'ясувати наступне: 1) які особливості наукового тлумачення ч. 2 ст. 4 КК? 2) які особливості застосування ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року залежно від тлумачення ч. 2 ст. 4 КК?

1. Про особливості наукового тлумачення ч. 2 ст. 4 КК.

При визначенні змісту формулювання “діяв на час вчинення цього діяння”, передбаченого в ч. 2 ст. 4 КК, слід враховувати наступні основні моменти. По-перше, **часом вчинення є “... час вчинення особою передбаченої законом про кримінальну відповідальність дії або бездіяльності” (ч. 3 ст. 4 КК)**. Тобто незалежно від часу настання наслідків такого діяння, причинового зв'язку між ними, а також часу, місця, способу, знарядь, засобів, обстановки (ситуації) вчинення діяння. Отже, положення “... визнається час вчинення особою передбаченої законом про кримінальну відповідальність дії або бездіяльності”, вжите у ч. 3 ст. 4 КК, слід розглядати як загальну характеристику, що охоплює не лише такий обов'язковий елемент у складі кримінального правопорушення як діяння (дію чи бездіяльність), але й інші його елементи та зв'язки між ними – наслідки, причиновий зв'язок між діянням та наслідками, час, місце, спосіб, знаряддя, засоби, обстановку (ситуацію) вчинення злочину. Адже у визначенні поняття вини (ст. 23 КК) законодавець використав окремо понятійний зворот “дія чи бездіяльність, передбачена цим Кодексом” та поняття “наслідки”. Тобто **при тлумаченні наведених положень ч. 2 і ч. 3 ст. 4 КК та визначенні часу вчинення діяння слід “розводити” вчинене діяння та настання його наслідків у часі**.

По-друге, законодавець у ч. 2 ст. 4 КК вживає термін “діяв” у формулюванні “закон про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення ... діяння”. Крім цього, у ч. 2 ст. 4 КК зазначається, що саме цим діючим на час вчинення діяння законом про кримінальну відповідальність мають визначатись кримінальна протиправність та кримінально-правові наслідки. Відповідно постає питання: **що саме слід розуміти під “законом про кримінальну відповідальність, що діяв”? Термін “діяти” означає “здійснювати що-небудь певним способом ... чинити що-небудь ... бути справним, нормально працювати” [2]. Тобто загальне розуміння положення “закон про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення ... діяння” передбачає **дію** закону про кримінальну відповідальність, яка має пов'язуватись з чинністю та застосуванням [3] цього закону стосовно вчиненого діяння у відповідний час. Якщо **буквально** тлумачити наведене положення ч. 2 ст. 4 КК, то слід звернути увагу на таке. У ч. 2 ст. 4 КК законодавцем вжито термін “діяв” у минулому часі. При буквальному розумінні ч. 2 ст. 4 КК закон про кримінальну відповідальність може діяти лише стосовно вже вчинених діянь, тобто діянь, вчинених лише раніше раніше. **Проте очевидно вадою такого буквального підходу є його вузькість, оскільки в цьому випадку “випадає” принаймні пряма (негайна) та ультраактивна дія закону про кримінальну відповідальність**.**

Отже, вжитий у ч. 2 ст. 4 КК термін “діяв” **не може обмежуватись лише буквальним змістом у минулому часі**, оскільки застосування чинного (у межах дії/чинності) закону про кримінальну відповідальність має прямо пов'язуватись з наступними принципами:

1) **“негайна дія”** (або, іншими словами, **“пряма дія”**), коли закон поширюється на кримінально-правові відносини, які виникли у *момент (на час)* набрання законом своєї чинності, тобто дія закону поширюється так би мовити “одразу” (так, орієнтир “негайної дії” кримінального закону, який визначає злочинність, караність та інші кримінально-правові наслідки вчиненого діяння пов'язується у ч. 2 ст. 4 КК з “часом вчинення цього діяння”);

2) **“перспективна дія”**, коли положення закону поширюються на правовідносини (юридичні факти), що виникли: а) *до моменту (часу)* набрання ним чинності та існують впродовж його чинності у часі, тобто після *моменту (часу)* набрання таким законом чинності; у цьому випадку положення закону діють (їх дія поширюється) так би мовити “уперед” або “на майбутнє”; б) *після моменту (часу)*

набрання таким законом чинності, коли відповідні його положення так само, як і в попередньому випадку, діють (поширюються) “уперед”, “на майбутнє”; 2) **“ретроактивна дія”** (або, іншими словами, “зворотна дія”) закону чи його окремих положень, коли його положення поширюються на кримінально-правові відносини, що виникли *до моменту (часу)* набрання ними чинності та припинили своє існування ще до моменту набрання чинності законом чи його окремими положеннями; 3) **“ультра-активна дія”** (або “переживаюча дія”), коли закон чи його окремі положення, що втратили чинність, поширюються на кримінально-правові відносини, що виникли до моменту втрати чинності та продовжують існувати після втрати законом своєї чинності [1, с. 456-457; 1, с. 78-86].

Висновок: наведені вище принципи позначають особливості дії закону про кримінальну відповідальність у часі, згідно з якими зазначений у ч. 2 ст. 4 КК термін “діяв” є синонімом терміну “чинність” та позначає **“юридичну силу”** [4] закону про кримінальну відповідальність стосовно діянь, вчинених у певний час. **У зв’язку з цим відповідні положення ч. 2 ст. 4 КК, що стосуються дії закону про кримінальну відповідальність, мають пов’язуватись з його чинністю за названими вище принципами.**

2. Особливості застосування ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року залежно від тлумачення ч. 2 ст. 4 КК

У межах описаної вище фактичної ситуації постає запитання: чи можна на підставі ч. 2 ст. 4 КК та після набрання чинності названим Законом від 6 грудня 2019 року застосовувати при кваліфікації ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року, якщо цим Законом від 6 грудня 2019 року була викладена у новій редакції ст. 209 КК? Обґрунтування відповіді на це запитання потребує врахування наведених вище положень із наукового тлумачення ч. 2 ст. 4 КК та зводиться до наступного.

1. Ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року та ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року **визначають кримінальну протиправність та караність** такого діяння, як “легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом”. Найменування діяння у назвах ст. 209 КК у зазначених редакціях однакові, однак обов’язкові ознаки такого діяння у вказаних редакціях ст. 209 КК визначені по різному та/або поєднуються між собою по різному.

2. Законом від 16 січня 2003 року була викладена в новій редакції ст. 209 КК. Після цього ст. 209 КК була викладена в новій редакції Законом “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” від 6 грудня 2019 року. Обидва зазначені закони в частині, що стосується зміни відповідної редакції ст. 209 КК, є законами про кримінальну відповідальність та на підставі ч. 2 ст. 3 КК включались до КК після набрання ними чинності. Крім цього, на підставі ч.ч. 1, 2 та ч. 6 ст. 3 КК Закон від 16 січня 2003 року та Закон від 6 грудня 2019 року є складовими КК та законодавства України про кримінальну відповідальність.

3. У ч. 2 ст. 4 КК використано термін “діяв”, що при вирішенні питання про застосування ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року або в редакції від 6 грудня 2019 року потребує вирішення питань про негайну (пряму), перспективну, ретроактивну та ультраактивну дію ст. 209 КК у відповідній редакції. Адже поняття дії закону про кримінальну відповідальність слід пов’язувати з межами його (закону) чинності.

3.1. Про негайну (пряму) та перспективну дію.

Дія Закону від 16 січня 2003 року та Закону від 6 грудня 2019 року має пов’язуватись з їх чинністю впродовж певного часу. Так, згідно з розділом II Закону від 16 січня 2003 року “Цей Закон набирає чинності одночасно із набранням чинності Законом України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом”. Відповідно втратила чинність ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року в день, коли набрав чинності Закон від 6 грудня 2019 року, що зокрема, змінив цю редакцію ст. 209 КК. У п. 1 розділу X “Прикінцеві та перехідні положення” Закону від 6 грудня 2019 року зазначено: “Цей Закон набирає чинності через чотири місяці з дня його опублікування ...”. Оскільки вперше Закон від 6 грудня 2019 року був опублікований в офіційному виданні “Голос України” від 28 грудня 2019 року (№ 251), то днем набрання чинності Законом від 6 грудня 2019 року та початком дії передбаченої ним нової редакції ст. 209 КК є **28 квітня 2020 року**. Відповідно з набранням чинності Законом від 6 грудня 2019 року закінчилась дія ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року.

3.2. Про ретроактивну (зворотну) дію ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року. У ст. 5 КК визначаються випадки, коли кримінальний закон має *зворотну дію*, тобто з моменту (часу) набрання чинності він поширюється на діяння, вчинені до моменту (часу) набрання чинності. Виходячи з пра-

вового становища особи, яке поліпшується або погіршується кримінальним законом, особливості зворотної дії кримінального закону в часі у ч.ч. 1, 2 ст. 5 КК “представлені” наступним чином: 1) у ч. 1 ст. 5 КК *прямо* закріплюється обставина, які *дозволяють* зворотню дію кримінального закону в часі; такі обставини пов’язуються зі скасуванням кримінальної протиправності діяння, пом’якшенням кримінальної відповідальності або іншим поліпшенням становища особи певним кримінальним законом; 2) у ч. 2 ст. 5 КК *прямо* визначаються обставини, які *забороняють* зворотню дію кримінального закону в часі: поява кримінального закону, яким встановлюється кримінальна протиправність діяння, посилюється кримінальна відповідальність за його вчинення або іншим чином погіршується становище особи.

Орієнтирами скасування та встановлення кримінальної протиправності діяння, пом’якшення та посилення кримінальної відповідальності або іншого поліпшення чи погіршення становища особи, які мають значення як обставини, що дозволяють та забороняють зворотню дію кримінального закону в часі, слід вважати: виключення чи введення нового виду злочину (складу злочину певного виду), зміну диспозиції або санкції, введення або виключення обставин, що зменшують або збільшують ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення певного виду [5, с. 54; 6, с. 26].

Скасування кримінальної протиправності діяння означає, що воно “втрачає” передбачене кримінальним законом значення кримінального правопорушення певного виду, а передбачені нормами кримінального закону обставини, які знижують або підвищують ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення певного виду, “вилучаються” із кримінального закону, “перестають існувати” у ньому. Отже, у разі, коли кримінальний закон, що раніше встановлював кримінальну протиправність діяння, замінюється іншим законом, який скасовує кримінальну протиправність такого діяння, то він є більш сприятливим (м’яким) та має зворотню дію. Відповідно діяння, вчинене особою до набрання чинності кримінальним законом, що скасовує його кримінальну протиправність, не вважається кримінально-протиправним з моменту набрання чинності таким законом.

Пом’якшення кримінальної відповідальності для з’ясування зворотної дії кримінального закону в часі слід визначати з урахуванням загального (основного) та конкретного змісту такого пом’якшення. При розкритті **загального змісту** необхідно враховувати, що пом’якшення кримінальної відповідальності стосується *зміни реагування* з боку держави на вчинене особою кримінальне правопорушення та розглядається як *послаблення* суворості впливу держави на особу, яка вчинила кримінальне правопорушення певного виду, та *полегшення* несприятливих наслідків для неї, пов’язаних з її осудом державою і застосуванням конкретних заходів кримінально-правового характеру, що передбачені КК і визначені у вироку суду.

Проте не можна пов’язувати загальне розуміння пом’якшення кримінальної відповідальності із зменшенням покладених на таку особу обов’язків [7, с. 54]. Обов’язок особи відповідати за вчинене кримінальне правопорушення і “зазнавати” впливу передбачених КК обмежень її прав і свобод, якщо його розглядати без урахування (окремо від) застосованих до особи заходів кримінально-правового впливу, не є наслідком реагування держави на вчинене кримінальне правопорушення, а тому не може розглядатись як кримінальна відповідальність.

Не можна також ототожнювати пом’якшення кримінальної відповідальності лише із зменшенням караності кримінального правопорушення та меншою суворістю покарання [8, с. 84]. Адже караність є визначальною, але не єдиною властивістю кримінальної відповідальності. Свідченням цьому є, зокрема, положення ч. 1 і ч. 2 ст. 2 КК, у яких розрізняється поняття кримінальної відповідальності і кримінального покарання, а також наявність у КК інститутів “звільнення від кримінальної відповідальності” (розділ IX Загальної частини КК) та “звільнення від покарання та його відбування” (розділ XII Загальної частини КК). Що стосується законодавчого визначення (“повноцінної” дефініції) поняття “кримінальна відповідальність”, то вона у КК 2001 року та КК 1960 року відсутня.

Конкретний зміст пом’якшення кримінальної відповідальності визначається залежно від особливостей поєднання державного осуду особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, з видами заходів кримінально-правового характеру. Особливості такого поєднання враховуються при виділенні форм кримінальної відповідальності, що передбачені КК, а саме: а) покарання; б) звільнення від покарання; в) звільнення від відбування покарання; г) умовне незастосування покарання як “особлива форма” кримінальної відповідальності. Тобто зміст цих форм кримінальної відповідальності прямо впливає на її пом’якшення у відповідних формах та залежить від того, яким саме чином державний осуд особи, що вчинила кримінальне правопорушення, поєднується з конкретним видом заходів кримінально-правового характеру.

Інше поліпшення становища особи для з'ясування зворотної дії кримінального закону в часі слід визначати з урахуванням визначення у КК новим законом більш сприятливих для особи правових (кримінально-правових) наслідків, що виходять *за межі конкретного змісту виділених вище форм кримінальної відповідальності*.

У ч. 2 ст. 5 КК вказуються обставини, пов'язані з кримінальним законом, яким **встановлюється кримінальна протиправність діяння, посилюється кримінальна відповідальність за його вчинення або іншим чином погіршується становище особи**. Наявність цих обставин означає заборону зворотної дії кримінального закону в часі. Для визначення обставин, що вказують на погіршення становища особи, можуть використовуватись наведені підходи (орієнтири) зі з'ясування змісту обставин, пов'язаних зі скасуванням злочинності діяння, пом'якшенням кримінальної відповідальності або іншим поліпшенням становища особи певним кримінальним законом (див. вище). Так, на відміну від скасування кримінальної протиправності діяння, **її встановлення** має пов'язуватись з включенням кримінального правопорушення певного виду в кримінальний закон, коли на підставі цього закону вчинене особою діяння "набуває" значення конкретного виду кримінального правопорушення, його окремих ознак, а також коли в кримінальний закон "вводяться" обставини, що знижують або підвищують ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення конкретного виду.

Посилення кримінальної відповідальності визначається з урахуванням його загального та конкретного змісту. **Загальний зміст** пов'язується передусім з посиленням суворості державного впливу на особу, виникненням для неї більш несприятливих наслідків у результаті державного осуду і застосування заходів кримінально-правового характеру. **Конкретний зміст** обумовлюється особливостями поєднання осуду особи державою та конкретних заходів кримінально-правового характеру, які враховуються у формах кримінальної відповідальності, передбачених КК. Зміст цих форм впливає на посилення кримінальної відповідальності.

Інше погіршення становища особи стосується визначення у новому кримінальному законі менш сприятливих для особи правових (кримінально-правових) наслідків, що не пов'язані з вказаними вище формами кримінальної відповідальності.

При порівнянні ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року та ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року слід враховувати, що виключення предикатного злочину (кримінального правопорушення) із змісту легалізації (відмивання) майна, здобутого злочинним шляхом, є **законодавчим орієнтиром встановлення кримінальної протиправності** тих діянь, які не пов'язані з вчиненням предикатного злочину (кримінального правопорушення). Це означає, що діяння у ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року набуло значення кримінального правопорушення незалежно від визнання його "компонентом" предикатного злочину (кримінального правопорушення). Тобто у ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року була встановлена відповідальність лише за умови наявності конкретного предикатного злочину, у зв'язку з чим "обсяг" легалізації (відмивання) майна, здобутого злочинним шляхом, був менший порівняно з ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року та залежав від такої "умови", як наявність вчиненого предикатного злочину. Проте у ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року ця умова законодавцем виключена, у зв'язку з чим встановлена кримінальна протиправність тих видів (форм) легалізації (відмивання), які згідно з ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року не визнавались такою легалізацією, оскільки не визнавались "компонентом" предикатного злочину. Отже, у ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року не була встановлена відповідальність за легалізацію (відмивання) незалежно від наявності предикатного злочину, у зв'язку з чим менша кількість діянь утворювала таку легалізацію. Відтак, у ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року таке "обмеження" у вигляді предикатного злочину законодавцем зняте і встановлена кримінальна протиправність легалізації (відмивання) незалежно від наявності предикатного злочину. Тому наявною є обставина, яка у ч. 2 ст. 5 КК пов'язується із **встановленням кримінальним законом кримінальної протиправності діяння**, що означає заборону зворотної дії кримінального закону (тобто ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року) в часі [1, с. 86–92].

Висновок: ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року не має зворотної дії в часі передусім у зв'язку з встановленням нею кримінальної протиправності діяння, що не є предикатним злочиним.

3.3. Про ультраактивну ("переживаючу") дію ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року.

Так звана "**ультраактивна ("переживаюча") дія**" має місце, коли відповідне положення кримінального закону, що втратило чинність, підлягає застосуванню після втрати положенням кримінального закону своєї чинності при кваліфікації діяння, вчиненого до моменту втрати чинності таким положенням.

Положення ч. 2 ст. 4 КК дозволяють стверджувати, що з урахуванням ультраактивної дії ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року слід враховувати таке: 1) спеціальні умови (правила) ультраактивної дії кримінального закону в ч. 2 ст. 4 КК відсутні; 2) ультраактивність кримінального закону має передбачати, що його положення застосовуються лише тоді, коли вони **порівняно з новим кримінальним законом** (або відповідними його окремими положеннями) пов'язуються зі скасуванням кримінальної протиправності діяння, пом'якшенням кримінальної відповідальності або іншим поліпшенням становища особи певним кримінальним законом (про ці обставини див. вище); 3) при порівнянні ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року та ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року виявляється, що попередня редакція ст. 209 КК від 16 січня 2003 року передбачала: а) такий “компонент” складу злочину, як предикатний злочин, що є законодавчим орієнтиром **меншого** “обсягу” кримінальної протиправності діяння порівняно зі ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року та **відсутністю у ст. 209 КК від 16 січня 2003 року встановленої кримінальної відповідальності за діяння, що не є предикатним** (див. вище). Отже, “обсяг” кримінальної протиправності кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року, є **меншим**, ніж у ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року. У цьому розумінні ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року не погіршує становище особи порівняно з ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року; б) при з'ясуванні змісту кримінальної відповідальності за діяння, передбачені ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року та ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року, слід враховувати передусім вид і розмір покарання, визначені санкціями відповідних частин цих статей Особливої частини КК. Так, у санкції ч. 3 ст. 209 КК (за ознакою вчинення організованою групою) в редакції від 16 січня 2003 року було передбачене основне покарання у виді позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років та обов'язкові додаткові покарання – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років, а також конфіскація майна. Проте в ч. 3 ст. 209 КК (за ознакою вчинення організованою групою) в редакції від 6 грудня 2019 року розмір основного покарання у виді позбавлення волі на певний строк інший – “від восьми до дванадцяти років” (додаткові покарання ті самі, що й в санкції ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року). Тобто при однаковості нижньої межі санкції ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року та ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року верхня межа санкції ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року є вищою, ніж верхня межа санкції ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року. Це означає, що ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року, **передбачає більш суворе покарання у виді позбавлення волі на певний строк, що посилює кримінальну відповідальність особи, а відтак, погіршує становище особи порівняно з санкцією ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року**; 4) отже, маємо ситуацію, коли для з'ясування можливої чи неможливої ультраактивності ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року необхідно зіставити положення її ч. 3 з відповідними положеннями ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року. При такому зіставленні виявляється, що ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року включає: а) “обсяг” кримінальної протиправності кримінального правопорушення, який є меншим, ніж у ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року (законодавчий орієнтир – наявність предикатного злочину). Тому ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року не погіршує становище особи порівняно з ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року; б) більш суворе покарання у виді позбавлення волі на певний строк, що посилює кримінальну відповідальність особи, а відтак, погіршує становище особи порівняно з санкцією ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року.

На підставі викладеного треба з'ясувати те, чи можна застосовувати ультраактивну дію ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року, якщо вона включає законодавчі положення, одні з яких поліпшують, а інші – погіршують становище особи, якій інкримінується ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року? Адже застосовувати положення кримінального закону, нехай і в межах його ультраактивної дії, але які погіршують становище особи, якій воно інкримінується, не можна. Тому при з'ясуванні ультраактивної дії ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року наявна очевидна **колізія зазначених положень ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року та положень ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року**.

Проте це не означає, що зазначену колізію не можна подолати в процесі застосування положень КК. У даному разі при подоланні цієї колізії співвідношення положень ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року та положень ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року слід використовувати **принцип верховенства права**. При цьому з усіх допустимих варіантів у зазначеному співвідношенні положень зазначених редакцій ст. 209 КК має обиратися той, який є **найбільш сприятливим для особи [9, с. 90-91]**.

Принцип верховенства права полягає у пануванні основоположних засад права у всіх кримінально-правових відносинах, учасником яких є держава. Кримінально-правовий зміст цього принципу включає нормативні орієнтири, закріплені у Конституції, КК, КПК та ін. законодавчих актах. Такі орієнтири пов'язуються, зокрема, з наступними положеннями: саме на праві ґрунтується Конституція, що має найвищу юридичну силу (ч. 2 ст. 8 Конституції України); закони та інші нормативно-правові акти мають прийматися на основі Конституції та відповідати її положенням (ч. 2 ст. 8 Конституції України); КК має ґрунтуватися на Конституції України та загальноновизначених принципах і нормах міжнародного права (ч. 1 ст. 3 КК); визнання людини, її прав та свобод цінностями та зумовленням ними змісту і спрямованості діяльності держави (ч. 1 ст. 8 КПК); врахування практики ЄСПЛ, що забезпечує застосування цього принципу у кримінальному провадженні (ч. 2 ст. 8 КПК) [1, с. 92–95].

Висновки. Використання принципу верховенства права прямо впливає на співвідношення зазначених редакцій ст. 209 КК та унеможливує ультраактивну дію положень ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року, оскільки ці положення погіршують становище особи, якій інкримінується ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року, а із всіх можливих варіантів застосування відповідної редакції ст. 209 КК застосування ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року на підставі ультраактивної дії та згідно з ч. 2 ст. 4 КК суперечитиме відповідним положенням Конституції, КК, КПК про дотримання принципу верховенства права у кримінальному провадженні.

Найбільш сприятливим для особи, стосовно якої вирішується питання про можливість чи неможливість інкримінування ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року та положень ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року, коли відповідне діяння було вчинене до набрання чинності ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року, є **незастосування положень ч. 2 ст. 4 КК**.

3.4. Про неможливість “комбінованого” варіанту застосування ч. 3 ст. 209 в редакції від 16 січня 2003 року та ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року. У КК відсутня конкретизація правил (принципів) ультраактивної (“переживаючої”) дії закону про кримінальну відповідальність, аналогічних або схожих з правилами (принципами), що передбачені для ретроактивної дії у ст. 5 КК. Проте при тлумаченні положень ч. 2 ст. 4 КК та ч. 1 ст. 5 КК в таких правилах (принципах) має бути один загальний (спільний) “знаменник”: застосування закону про кримінальну відповідальність не повинно погіршувати становище особи, якій інкримінується вчинення кримінального правопорушення конкретного виду (у даному разі – передбаченого ч. 3 ст. 209 в редакції від 16 січня 2003 року та/або ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року). Причому вирішення питання про ультраактивну та ретроактивну дію відповідно ч. 3 ст. 209 в редакції від 16 січня 2003 року та ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року передбачає, у конкретний період часу існує одна норма Особливої частини КК, що передбачає склад кримінального правопорушення певного виду. В такій нормі, що діяла в конкретний період часу, сконструйована законодавцем диспозиція та санкція.

З огляду на це потрібно зробити наступні **висновки**. По-перше, законодавець у чинному КК **не передбачає механізму реалізації та застосування заміни** однієї редакції санкції норми Особливої частини КК на санкцію цієї ж норми в іншій редакції при застосуванні норми в процесі кваліфікації кримінального правопорушення. Іншими словами, у чинному КК відсутні правила (принципи) можливого поєднання ч. 2 ст. 4 КК та ч. 1 ст. 5 КК при реалізації та застосуванні норми Особливої частини КК. Отже, у чинному КК **відсутній механізм** реалізації та застосування положень ч. 2 ст. 4 КК та ч. 1 ст. 5 КК за так би мовити “комбінованим” варіантом при застосуванні норми Особливої частини КК. Тому для вирішення питання чинності закону про кримінальну відповідальність **не можна** застосувати диспозицію норми закону про кримінальну відповідальність, “що діяв на час вчинення діяння” (див. ч. 2 ст. 4 КК), а санкцію норми із того закону про кримінальну відповідальність, який певним чином “поліпшує становище особи” (ч. 1 ст. 5 КК). Адже в різні періоди часу (одна за одною) були чинними різні норми Особливої частини КК, кожна з яких включала свою диспозицію з описанням ознак складу кримінального правопорушення та санкцію за його вчинення.

По-друге, у ч. 2 ст. 4 КК для визначення кримінальної протиправності та кримінально-правових наслідків діяння слід звертатись відповідно до диспозиції та санкції норми Особливої частини КК, яка в конкретний період часу передбачала кримінальну відповідальність за вчинене діяння. Тобто диспозиція і санкція норми Особливої частини КК – це нормативний рівень, який не пов'язаний з механізмом реалізації та застосування такої норми. На нормативному рівні диспозиції та санкції зазначених редакцій ст. 209 КК є орієнтирами, які враховуються для з'ясування можливої чи неможливої ультраактивної дії відповідної редакції ст. 209 КК. Проте механізм реалізації та застосування диспозиції та санкції відповідної редакції ст. 209 КК “перебуває” поза межами нормативного рівня.

По-третє, щоб визначити обсяг кримінальної протиправності та кримінально-правових наслідків діяння у ч. 2 ст. 4 КК, потрібно з'ясувати зміст диспозиції та санкції норми у чинному на конкретний момент часу закону про кримінальну відповідальність. У КК законодавець не сформулював положень, які б регламентували з'ясування обсягу кримінальної протиправності та кримінально-правових наслідків діяння у ч. 2 ст. 4 КК залежно від механізму реалізації та застосування відповідної норми Особливої частини КК. Законодавець у ч. 2 ст. 4 КК вказав на те, що “кримінально-правові наслідки визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв” (тобто мається на увазі суто законодавчий рівень), а не правозастосовчим органом при застосуванні цього закону. Тобто це положення у ч. 2 ст. 4 КК використовується **не для позначення механізму реалізації та застосування норм Особливої частини КК**. Тому окреслений вище “комбінований” варіант застосування ч. 3 ст. 209 в редакції від 16 січня 2003 року та ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 6 грудня 2019 року **суперечить положенням ч. 2 ст. 4 КК**, які взагалі не передбачають правил (принципів) чинності закону про кримінальну відповідальність з урахуванням правореалізаційного та правозастосовчого рівнів – у **КК відсутній механізм реалізації та застосування закону про кримінальну відповідальність, що діяв у конкретний період часу** (зокрема, залежно від покладення законодавцем на уповноважених органів обов'язку враховувати названий вище “комбінований” варіант, а також з урахуванням принципів, етапів кваліфікації кримінального правопорушення та/або порядку призначення покарання за його вчинення).

Список використаних джерел:

1. Берзін П.С., Волинець Р.А., Птащенко Д.С. Кримінальне право. Загальна частина: практикум: навчальний посібник / за ред. П.С. Берзіна. Київ: Алерта, 2023. 608 с. С. 65–69.
2. Словник Української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=діяти> (дата звернення 10.02.2023).
3. Застосування закону – лише один із елементів “роботи” конкретного законодавчого акту та галузі законодавства (іншими елементами є: норми закону, юридичні факти, на які поширюються ці норми, а також правові відносини та акти реалізації права).
4. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/chynnyj> (дата звернення 10.02.2023).
5. Кримінальне право України. Загал. частина: Підруч. для студентів юрид. вузів і фак. / Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, В.О. Беньківський та ін.; За ред. П.С. Матишевського, П.П. Андрушка, С.Д. Шапченка. К.: Юрінком Інтер, 1997. С. 54.
6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: У 2 т. Т. 1 / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. 3-тє вид., перероб. та доп. К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. С. 26.
7. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / В.І. Борисов, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-тє вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2015. С. 54.
8. Українське кримінальне право. Загальна частина: підручник / за ред. В.О. Навроцького. К.: Юрінком Інтер, 2013. С. 84.
9. Шапченко С.Д. Принцип верховенства права і Кримінальний кодекс України 2001 року: деякі теоретичні, законодавчі та правозастосовчі проблеми. Законодавство України. Науково-практичні коментарі. 2002. № 5. С. 90-91.